

Μουσείο
Ελληνικής
Λαϊκής
Τέχνης

55ο
Δημοτικό
Σχολείο
Αθηνών

Η δουλειά
μάς πάει
παντού!

Συμμετέχοντες

Σχολείο: 55ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών

Τάξη / Τμήμα: Δ1-Δ2

Αριθμός μαθητών: 30

Αριθμός παλιννοστούντων / αλλοδαπών μαθητών: 21

Χώρες προέλευσης των παλιννοστούντων / αλλοδαπών μαθητών: Αλβανία, Ρουμανία, Πολωνία, Ρωσία, Αίγυπτος, Μπαγκλαντές.

Προφίλ της τάξης: Όλα τα παιδιά επικοινωνούν και εκφράζονται με άνεση στην ελληνική γλώσσα, αφού τα περισσότερα έχουν γεννηθεί στην Ελλάδα ή έχουν έρθει πολύ μικρά στη χώρα μας. Επειδή τα περισσότερα βρίσκονται μαζί από το νηπιαγωγείο, έχουν φιλικές σχέσεις μεταξύ τους και οι όποιες προστριβές, συνηθισμένες σ' αυτή την ηλικία, δεν οφείλονται στη διαφορετική καταγωγή.

Ονόματα εκπαιδευτικών: Ιωάννης Κουβάτσος, Νικολέττα Τσαγκαλάκη.

Μουσείο: Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης, Μόνιμη Έκθεση: «Άνθρωποι και Εργαλεία. Όψεις της εργασίας στην προβιομηχανική κοινωνία».

Εκθέματα που έγιναν αντικείμενο διαπραγμάτευσης:

Η συλλογή προβιομηχανικών εργαλείων που εκτίθενται στην παραπάνω έκθεση. Ο εκπαιδευτικός σχεδιασμός στηρίχθηκε περισσότερο σε ιδέες που παρουσιάζονται στην έκθεση και εικονογραφούνται λιγότερο ή περισσότερο από αντικείμενα, φωτογραφίες, αρχειακό υλικό, μαρτυρίες τεχνιτών. Ειδικά, αξιοποιήθηκε περισσότερο η 2^η ενότητα της έκθεσης: «Όψεις της εργασίας στην προβιομηχανική κοινωνία», όπου θίγονται θέματα εργασίας και ταυτότητας, εξειδίκευσης, διάθεσης των προϊόντων, εκμάθησης της τέχνης. Το πολυσύνθετο περιβάλλον της έκθεσης χρησιμοποιήθηκε με ευελιξία, για να υποστηριχθούν οι κεντρικοί άξονες του προγράμματος που συνοψίζονται στα εξής: σημασία της εργασίας, μετακίνηση, συνεργασία.

Διαπολιτισμική δυναμική που διακρίνεται στα συγκεκριμένα αντικείμενα/ιδέες:

Τα προβιομηχανικά εργαλεία είναι σε μεγάλο βαθμό παρόμοια παντού και η εργασία είναι μία «παγκόσμια» πρακτική και ανάγκη. Εξασφαλίζει την επιβίωση, αλλά και καθορίζει σε μεγάλο βαθμό την ταυτότητα του ανθρώπου, την αυτοεκτίμηση του, τον τρόπο που οι άλλοι τον βλέπουν, τη θέση του στο κοινωνικό σύνολο. Η ανάγκη για «καλύτερη» ζωή εξασφαλίζεται με την εξεύρεση «καλής ή καλύτερης» δουλειάς κι αυτό συχνά απαιτεί και απαιτούσε μετακίνηση. Οι ανάγκες της δουλειάς ήταν ανέκαθεν ο κύριος λόγος μετακίνησης, αλλά κι ο λόγος που οι συμμετέχοντες στο πρόγραμμα μαθητές, ως παιδιά οικονομικών μεταναστών, βρίσκονται στην χώρα και την πόλη. Το ίδιο ισχύει και για τους έλληνες μαθητές, από μια οπτική «χρόνου», αφού η εγκατάσταση στην Αθήνα, συνήθως, έγινε από

τη μετακίνηση παππούδων ή γονιών από άλλη περιοχή, για λόγους εργασίας. Η εργασία λοιπόν μας ενώνει.

Σχεδιασμός προγράμματος-Υλοποίηση: Βασιλική Πολυζώη, φιλόλογος-μουσειόλογος

Μουσικοκινητική δραστηριότητα στο χώρο του μουσείου:

Ιδέα: Ιωάννα Βλάχου, μουσειακή ζωγράφος – *Σύνδεση με το περιεχόμενο του προγράμματος:* Βασιλική Πολυζώη.

Συνέβαλαν στην υλοποίηση των δράσεων:

Επιλογή-Αφήγηση παραμυθιού στο σχολείο: Ζωή Νικητάκη, αφηγήτρια παραμυθιών- μουσειοπαιδαγωγός.

Συνεργάστηκε στην υλοποίηση του εκπαιδευτικού προγράμματος στο μουσείο:

Κωνσταντίνος Ράμμος, ιστορικός-μουσειοπαιδαγωγός.

Γραφιστικές εφαρμογές (κατασκευή χάρτη, αμφίπλευρες καρτέλες μπαλονιών, αυτοκόλλητες ταυτότητες μαθητών): Γιάννης Νίνος, γραφίστας, διοικητικός υπάλληλος στο Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης.

Στόχοι

Α. Γνωστικοί:

Οι συμμετέχοντες να ανακαλύψουν:

- τη σημασία της εργασίας,
- τη συχνή ανάγκη «μετακίνησης» για λόγους εργασίας: ανέκαθεν ο βασικός λόγος μετακίνησης ήταν οι ανάγκες της εργασίας που συνδέονται με την εξασφάλιση και τη βελτίωση των όρων της ζωής,
- ότι ανέκαθεν οι μετακινήσεις για λόγους εργασίας, μέσα και έξω από τον Ελλαδικό χώρο, ήταν μια συνηθισμένη πρακτική για τους ανθρώπους αυτού του τόπου,
- ότι ανέκαθεν άνθρωποι με κοινή καταγωγή ακολουθούν στους νέους τόπους εγκατάστασης ίδια ή παρόμοια επαγγέλματα.

Β. Συναισθηματικοί:

- να συναισθανθούν τον ψυχικό κόσμο του ανθρώπου που αναγκάζεται να μεταναστεύσει για να βρει εργασία,
- να νιώσουν ισότιμοι μεταξύ τους. Όλοι βρίσκονται εδώ για τους ίδιους λόγους. Ακόμα και οι έλληνες μαθητές είναι απόγονοι ανθρώπων που μετακινήθηκαν στην πόλη για δουλειά.

Γ. Κινησθητικοί:

- να εκφραστούν με διάφορους τρόπους μέσα από τα παιχνίδια διαφορετικών τύπων (δραματοποίηση, παντομίμα, ανακάλυψη, ελεύθερη κίνηση στο ρυθμό κ.λπ.).

Δ. Παιδαγωγικοί:

- να ενισχυθεί η συνεργασία μεταξύ των μαθητών,
- να βελτιωθεί η δυναμική της τάξης μέσα από την άρση στερεοτύπων,
- να βελτιωθεί η ατμόσφαιρα στην τάξη προς την κατεύθυνση του αμοιβαίου σεβασμού και της αποδοχής.

Σύνδεση με Πρόγραμμα Σπουδών

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα συνδέεται με τα μαθήματα της Γλώσσας και της Μελέτης Περιβάλλοντος (ενότητα για την εργασία).

Δράσεις

Α. Η ημερίδα

Η συνεργασία μουσείου-σχολείου ξεκίνησε με την παρακολούθηση της ημερίδας «Σχολικές επισκέψεις σε μουσεία στο πλαίσιο της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης» που πραγματοποιήθηκε το Σάββατο, 11 Ιανουαρίου 2014, στο Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο της Αθήνας. Στην ημερίδα οι εκπαιδευτικοί γνωρίστηκαν με την εκπρόσωπο του μουσείου Βάσω Πολυζώη και τη μουσειακή ζωγράφο Ιωάννα Βλάχου, συζήτησαν μεταξύ τους, επέλεξαν το θέμα του προγράμματος και έκαναν έναν αρχικό σχεδιασμό των δραστηριοτήτων και της περαιτέρω συνεργασίας.

Από την πλευρά του Μουσείου προτάθηκαν στους εκπαιδευτικούς τρεις εκθετικές-θεματικές ενότητες και αναπτύχθηκε θεωρητικά το διαπολιτισμικό ενδιαφέρον που παρουσιάζουν:

1. Το θέατρο σκιών. Ήρωες με διαφορετική προέλευση -τοπική, εθνοτική ή και εθνική-, με διαφορετικές γλώσσες, διαλέκτους, ιδιολέκτους, διαφορετική ενδυμασία, κοινωνική τάξη, συνυπάρχουν στον μπερντέ αντικατοπτρίζοντας τυποποιημένα την ελληνική κοινωνική πραγματικότητα της εποχής της ακμής του είδους. Πολυπολιτισμικότητα και συνύπαρξη.
2. Οι ελληνικές τοπικές ενδυμασίες ιδωμένες από την πλευρά της «γλώσσας του ρούχου», του ενδύματος ως στοιχείου διαμόρφωσης και έκφρασης ταυτοτήτων (εθνικών, κοινωνικών, θρησκευτικών, επαγγελματικών κ.λπ.). Ο εξευρωπαϊσμός του ενδύματος και η απώλεια των τοπικών ιδιαιτεροτήτων. Η συλλογή του Μουσείου ως αφετηρία για την επεξεργασία θεμάτων τοπικής-εθνικής φορεσιάς ως στοιχείου έκφρασης πολιτισμικών χαρακτηριστικών και ως έναυσμα για να επεκταθεί η έρευνα στον σύγχρονο παγκοσμιοποιημένο κόσμο, με έμφαση στις χώρες προέλευσης των μαθητών. Ταυτότητα, κινητικότητα, αλληλεπίδραση και συνύπαρξη.
3. Η εργασία ως κοινό πολιτισμικό χαρακτηριστικό. «Εργασία και ταυτότητα», «εργασία και κινητικότητα». Μονοεπαγγελματικές περιοχές ή επαγγελματικές ομάδες με μέλη κοινής καταγωγής στην προβιομηχανική Ελλάδα και συσχετισμός με σύγχρονα παραδείγματα εργασιακού προσανατολισμού ανάλογα με την εθνική ομάδα. Το θέμα προτάθηκε ως ιδιαίτερα επίκαιρο λόγω της οικονομικής κρίσης που

θίγει άμεσα τον τομέα της εργασίας. Η εργασία είναι άλλωστε και η αιτία που τα παιδιά που συμμετέχουν στο πρόγραμμα, παιδιά αποκλειστικά οικονομικών μεταναστών, βρίσκονται στην Ελλάδα.

Μετά από συζήτηση, οι εκπαιδευτικοί επέλεξαν την εργασία ως θέμα που αγγίζει την πραγματικότητα των μαθητών τους, ως περισσότερο πρωτότυπο, επίκαιρο και με ιδιαίτερο διαπολιτισμικό ενδιαφέρον.

B. Οι πρώτες προσεγγίσεις

Μετά από πολλαπλή τηλεφωνική επικοινωνία και συνάντηση εκπαιδευτικού και μουσειολόγου, επελέγη ως τίτλος του προγράμματος το: «Η δουλειά μάς πάει παντού!». Ο τίτλος εμπεριέχει τις έννοιες της εργασίας και της μετακίνησης, ενώ η χρήση του α' πληθυντικού προσώπου εμπλέκει συνολικά τους συμμετέχοντες.

Οι προκαταρκτικές και εισαγωγικές δραστηριότητες που έγιναν στην τάξη είναι:

α) Συζήτηση με τους μαθητές για το ζήτημα της μετανάστευσης και των λόγων που οδηγούν σε αυτήν. Η συζήτηση κατέληξε στο ότι ο σημαντικότερος λόγος είναι η ανάγκη για εύρεση εργασίας.

β) Ανάγνωση από τους εκπαιδευτικούς του παραμυθιού «Μάθε τέχνη κι άστηνε» της Ζωής Βαλάση από την εφημερίδουλα «Το λαλουσάκι», έκδοση του μουσείου ΕΛΤ. Το παραμύθι «Μάθε τέχνη κι άστηνε»¹, για τη σημασία και την «αξία» της γνώσης μιας «τέχνης» για την εξασφάλιση της ζωής, επελέγη από το Μουσείο και προτάθηκε στους εκπαιδευτικούς με σκοπό να λειτουργήσει ως εισαγωγή στο θέμα της εργασίας και να σηματοδοτήσει την έναρξη του προγράμματος και της συνεργασίας.

γ) Ανάγνωση αποσπασμάτων από το βιβλίο του Θανάση Βαλτινού “Συναξάρι Ανδρέα Κορδοπάτη” μέρος 1ο, που αναφέρεται στη μετανάστευση Ελλήνων στις ΗΠΑ για λόγους εύρεσης εργασίας.

δ) Ακρόαση τραγουδιών σχετικά με την εργασία και τα επαγγέλματα από το CD «Είναι όμορφη η δουλειά μας», έκδοση του μουσείου Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης.

Ύστερα από κάθε δραστηριότητα επακολουθούσε συζήτηση. Παράλληλα οι εκπαιδευτικοί ετοίμασαν μια λίστα με τα ονοματεπώνυμα και τους τόπους προέλευσης των μαθητών. Έτσι, πραγματοποιήθηκε μια πρώτη έρευνα από την πλευρά του μουσείου για την τυχόν ύπαρξη επιθέτων με επαγγελματική προέλευση και δημιουργήθηκε ένας παγκόσμιος χάρτης με τονισμένες τις χώρες/τόπους καταγωγής.

¹ Ζωή Βαλάση (1998): *Δείπνο με μάγισσες και κολατσιό με δράκους. Μια γαστριμαργική περιπλάνηση στα λαϊκά παραμύθια*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.

Ο παγκόσμιος χάρτης με τονισμένες τις χώρες/τόπους καταγωγής των μαθητών και μαθητριών του 55^{ου} Δημοτικού Αθηνών

Γ. Η συνάντηση στο σχολείο

Συνολική διάρκεια: 2 ώρες

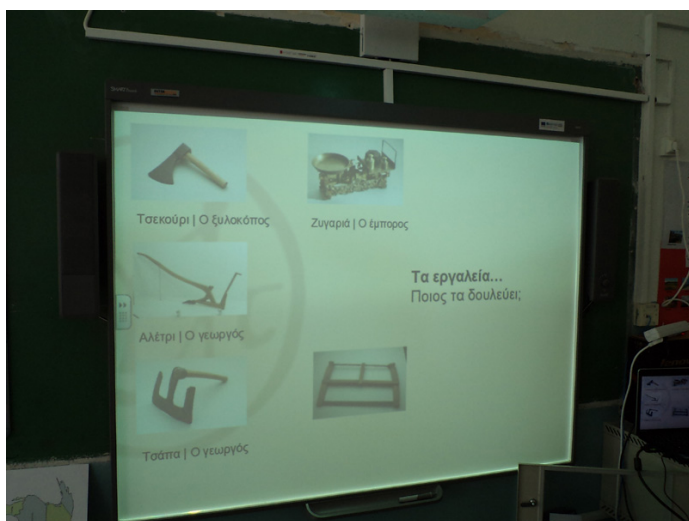
Τη Δευτέρα, 3 Φεβρουαρίου 2014, η εκπρόσωπος του Μουσείου, συνοδευόμενη από τη συνεργάτιδα-αφηγήτρια παραμυθιών, συνάντησε τους μαθητές και τους εκπαιδευτικούς στο σχολείο τους.

Η γνωριμία όλων έγινε σε κύκλο, με τη συμβολική χρήση ενός κουβαριού με κλωστή που ξετυλιγόταν και περνούσε από χέρι σε χέρι ενώνοντας την ομάδα. Ο καθένας έλεγε το όνομά του μαζί και μια αγαπημένη προτίμηση ως στοιχείο της ταυτότητάς του. Κάποια στιγμή όλα τα παιδιά βρέθηκαν συνδεδεμένα μεταξύ τους. Όταν η κλωστή θα ξανατυλιγόταν στο κουβάρι ακολουθώντας αντίστροφη διαδρομή, ο παραλήπτης του κουβαριού καλούνταν να θυμηθεί την προτίμηση του αποστολέα.

Παιχνίδι γνωριμίας με τη συμβολική χρήση ενός κουβαριού με κλωστή που ξετυλιγόταν και περνούσε από χέρι σε χέρι ενώνοντας την ομάδα

Για τις ανάγκες της συνάντησης, δημιουργήθηκε και προβλήθηκε στο διαδραστικό πίνακα της τάξης, παρουσίαση σε μορφή power-point, με τίτλο: «Ποιοι είμαστε;». Η προβολή διευκόλυνε τη γνωριμία των παιδιών με το μουσείο και τους ανθρώπους του, τα παραρτήματα και τις συλλογές του, με έμφαση στη συλλογή εργαλείων. Ειδικά για τα εργαλεία, δημιουργήθηκε ένα μικρό παιχνίδι αναγνώρισης. Τα παιδιά έβλεπαν, διαδοχικά, απλά εργαλεία διαφορετικών επαγγελματιών από τις συλλογές του μουσείου και καλούνταν να αναγνωρίσουν το όνομα του εργαλείου, την πιθανή χρήση του και τον επαγγελματία που το χρησιμοποιούσε. Κάθε παιδί που κατάφερνε να αναγνωρίσει κάτι από τα παραπάνω, επιβραβευόταν με ένα τεύχος του περιοδικού «Το λαλουσάκι». Η παρουσίαση έδωσε επίσης την αφορμή για την εισαγωγή στο πρόγραμμα και στο θέμα της «εργασίας» από την πλευρά της σημασίας της γι' αυτόν που την ασκεί, καθώς και των αναγκών μετακίνησης που συχνά δημιουργεί η άσκηση της.

Παρουσίαση από την εκπρόσωπο του ΜΕΛΤ στην τάξη και παιχνίδι αναγνώρισης εργαλείων

Η πρώτη επαφή με την «εργασία» έγινε μέσα από την πραγματικότητα και την εμπειρία των παιδιών. Πιασμένοι όλοι σε κύκλο, μίλησε ο καθένας για το επάγγελμα που ασκεί ο ίδιος (για τους εκπροσώπους του μουσείου και τους εκπαιδευτικούς) ή το επάγγελμα που ασκεί ο πατέρας ή η μητέρα (για τους μαθητές)². Δημιουργήθηκε έτσι ένας νοητός χάρτης του είδους των επαγγελμάτων που έχουμε σήμερα στην πόλη: τεχνίτες (οικοδόμοι, ελαιοχρωματιστές κ.λπ.), έμποροι, άνθρωποι που παρέχουν τις υπηρεσίες τους σε άλλους (μάγειρες, κουρείς, καθαριστές, λογιστές, αστυνομικοί, δάσκαλοι, αρχιτέκτονες κ.λπ.).

Μια σειρά ασπρόμαυρων φωτογραφιών, αντιπροσωπευτικών των επαγγελμάτων που ασκούσαν παλιότερα στον ελλαδικό χώρο, μοιράστηκαν στα παιδιά και λειτούργησαν ως όχημα για τη μετάβαση στο πρόσφατο παρελθόν και στον κόσμο του μουσείου. Αφού αναγνωρίστηκαν τα άγνωστα επαγγέλματα

² Επισημάνθηκε ότι αυτό που ενδιαφέρει είναι το «τι ξέρει να κάνει» κανείς και όχι το αν δουλεύει ή όχι, προσωρινά, διευκρινίζοντας ότι η προσωρινή έλλειψη εργασίας είναι κάτι που μπορεί να συμβεί σε όλους κάποια στιγμή, ιδιαίτερα στην παρούσα συγκυρία της οικονομικής κρίσης.

(σαμαράς, βαρελάς, ξυλουργός κ.λπ.), οι μαθητές σήκωσαν διαδοχικά τις φωτογραφίες που κρατούσαν εντάσσοντας τις σε τρεις μεγάλες κατηγορίες: αγρότες, τεχνίτες, έμποροι.

Αναγνώριση επαγγελμάτων του παρελθόντος με τη βοήθεια ασπρόμαυρων φωτογραφιών

Καρτέλα με επίθετο προερχόμενο από το επάγγελμα του τουτουντζή

Παράλληλα, με τη βοήθεια του power-point, παρουσιάστηκαν απλά εργαλεία διαφορετικών επαγγελματιών από τις συλλογές του μουσείου. Τα εργαλεία αναγνωρίστηκαν και έγινε η αναγωγή στον επαγγελματία που τα χρησιμοποίησε.

Ακολούθησε συζήτηση για τους λόγους που εργαζόμαστε με καταιγισμό ιδεών και τα παιδιά παρακινήθηκαν να απαντήσουν στο ερώτημα αν μπορούν να φανταστούν άλλους τρόπους για την εξασφάλιση της επιβίωσης. Αυτό αποτέλεσε την εισαγωγή στη σημασία της εργασίας και την πολλαπλή επίδρασή της στον άνθρωπο που την ασκεί (βιοτικό επίπεδο, κοινωνική θέση, αυτοεκτίμηση κ.λπ.).

Ένα μικρό καλάθι που περιείχε καρτέλες με ονοματεπώνυμα φανταστικών ή/και γνωστών προσώπων που έχουν επίθετα προερχόμενα από επαγγέλματα, βοήθησε τα παιδιά να ανακαλύψουν πτυχές της επίδρασης της εργασίας όχι μόνο γι' αυτόν που την ασκεί, αλλά και για τους απογόνους του, σε μια διάσταση χρόνου.

Ένας παγκόσμιος χάρτης, κατασκευασμένος από το μουσείο, με τον τίτλο του προγράμματος και τονισμένους τους τόπους προέλευσης των μαθητών, έδωσε την αφορμή για συζήτηση σχετικά με τις ανάγκες που δημιουργεί η εργασία για μετακίνηση.

Παράλληλα, μέσα από την παρουσίαση του power point, παρουσιάστηκαν, πολύ σύντομα, τρεις περιπτώσεις εσωτερικής μετανάστευσης για λόγους εργασίας: η περίπτωση των Αναφιωτών μαστόρων που μετακινήθηκαν για να δουλέψουν στην ανοικοδόμηση της νέας πρωτεύουσας, της Αθήνας, δημιουργώντας τη δική τους γειτονιά στην πόλη, καθώς και οι μονοεπαγγελματικές περιοχές της Τήνου με τους μαρμαρογλύπτες της και της Σίφνου με τους αγγειοπλάστες της, τόποι με μεγάλη διασπορά τεχνιτών σε ολόκληρο των ελληνικό χώρο.³

Η συνάντηση ολοκληρώθηκε με την αφήγηση του παραμυθιού «Το όνειρο του Δερβίση (ή πώς η αγάπη για την τέχνη δίνει φτερά)» από την αφηγήτρια παραμυθιών⁴. Το παραμύθι αφηγείται την ιστορία ενός περίφημου παπουτσή της ανατολής και των απογόνων του που κλήθηκε να κατασκευάσει το ακατόρθωτο: ένα ζευγάρι παπούτσια με φτερά για να πετούν οι άνθρωποι. Ο υψηλός στόχος και η αγάπη για την τέχνη του τσαγκάρη, οδήγησε τους τεχνίτες σε πολλές περιπέτειες, αλλά και στη βίωση μεγάλων ικανοποιήσεων από τη δουλειά τους. Τα παιδιά συμμετείχαν στην αφήγηση δραματοποιώντας σκηνές της με την καθοδήγηση της αφηγήτριας.

Αφήγηση του παραμυθιού «Το όνειρο του Δερβίση» από την αφηγήτρια παραμυθιών

³ Για την περίπτωση των Αναφιωτών μαστόρων και τις δυσκολίες εγκατάστασής τους στην νέα πόλη - μια χαρακτηριστική «ιστορία μετακίνησης» για λόγους εργασίας- δόθηκε σε φωτοτυπία στους εκπαιδευτικούς σχετικό απόσπασμα από το βιβλίο: Λίζα Μιχαηλή (1988²): *Πλάκα, Ιστορική Μνήμη και Μυθοπλασία*, Δρώμενα, Αθήνα, σσ.226-233, καθώς οι συνθήκες που περιγράφονται έχουν πολλές αναλογίες με αυτές που αντιμετωπίζουν σύγχρονοι μετανάστες στις νέες εγκαταστάσεις τους.

Για τους μαρμαροτεχνίτες της Τήνου και τους αγγειοπλάστες της Σίφνου, οι εκπαιδευτικοί ενημερώθηκαν επίσης ότι υπάρχει στη διάθεσή τους παρόμοιο υλικό.

⁴ Ζωή Νικητάκη (υπό έκδοση): *Παραμύθια για της καρδιάς μας την αλήθεια. Για μεγάλους που ακόμα ονειρεύονται*, εκδόσεις Κονιδάρη, Αθήνα

Στο τέλος της συνάντησης, οι εκπαιδευτικοί παρέλαβαν:

- απόσπασμα του βιβλίου του Μ. Τριανταφυλλίδη⁵ που αναφέρεται στα επαγγελματικά οικογενειακά ονόματα (ελληνικής αλλά και ξενικής προέλευσης, με σλαβική, τουρκική κ.λπ. ρίζα: π.χ., Δεμερτζής, Τουτουντζής, Κούγιας, Μπαλτατζής, με εμφανή τα σημάδια της συνύπαρξης) και παρακινήθηκαν να ασχοληθούν με τα επώνυμα των παιδιών των ομάδων τους.
- το Δ2 τμήμα παρέλαβε τον παγκόσμιο χάρτη μαζί με χρωματιστές μάλλινες κλωστές, στερεωμένες σε καρφίτσες, για να δημιουργηθούν οπτικά οι διαδρομές που ακολούθησαν οι οικογένειες των μαθητών μέχρι την Αθήνα, πόλη διαμονής και εργασίας. Το τμήμα θα συνέχιζε τη δραστηριότητα στο σχολείο, μετά την κοινή συνάντηση, ενώ το Δ1 παρέλαβε το δικό του χάρτη και ασχολήθηκε με την ίδια δραστηριότητα κατά την επίσκεψη του στο μουσείο.
- απόσπασμα για την περίπτωση των Αναφιωτών μαστόρων στην Αθήνα.

Δ. Μέχρι τη συνάντηση στο μουσείο

Το Δ2 τμήμα δούλεψε πάνω στον παγκόσμιο χάρτη δημιουργώντας τον «χάρτη μετακίνησης» των οικογενειών των παιδιών προς την Αθήνα (Αναλυτική περιγραφή της δράσης όπως πραγματοποιήθηκε στο Μουσείο για το Δ1 τμήμα βλ. πιο κάτω: «Ε. Η συνάντηση στο Μουσείο»).

Οι εκπαιδευτικοί σε νέα συνάντηση συνεργασίας παρέλαβαν από το Μουσείο:

- τον κατάλογο της έκθεσης «Άνθρωποι και Εργαλεία. Όψεις της εργασίας στην προβιομηχανική κοινωνία»
- το φυλλάδιο της έκθεσης
- τον μουσικό ψηφιακό δίσκο: «Είναι όμορφη η δουλειά μας. Επαγγέλματα στα παλιά τραγούδια»
- το ψηφιακό παιχνίδι σε μορφή cd-rom: «Τα σιδερένια παπούτσια. Παιχνίδια για πέταλα»,

με σκοπό να τα χρησιμοποιήσουν δημιουργικά, προετοιμάζοντας και την επίσκεψή τους στο Μουσείο.

Παροτρύνθηκαν να συνεργαστούν με τον μουσικό του σχολείου για την αξιοποίηση του μουσικού υλικού (συμπληρωματικά: αξιοποίηση τραγουδιών της ξενιτιάς κ.ά.) και τη δημιουργία μιας μουσικής παράστασης με μουσικά όργανα - εργαλεία, ενδεχομένως και με αντίστοιχα τραγούδια από τις χώρες προέλευσης των μαθητών.

Επίσης, συζητήθηκε η δημιουργία ενός ερωτηματολογίου που θα χρησιμοποιούνταν από τους μαθητές προκειμένου να πάρουν συνεντεύξεις από τους γονείς, παππούδες, οικογενειακούς φίλους ή/και επαγγελματίες της γειτονιάς,

⁵Τριανταφυλλίδης Α. Μανόλης (1995): *Τα Οικογενειακά μας Ονόματα*, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη

για το επάγγελμα που ασκούν, τους λόγους της μετακίνησης-μετανάστευσης, τις νέες συνθήκες που αντιμετώπισαν κ.λπ. Ένας από τους στόχους της δράσης, πέρα από την ανακάλυψη και την κατανόηση -λογική και συναισθηματική- της δικής τους οικογενειακής ιστορίας και πραγματικότητας, ήταν να διαπιστωθεί κατά πόσο υπάρχει αλληλεγγύη μεταξύ των κοινοτήτων στο θέμα της εργασίας, η άσκηση παρόμοιων επαγγελματιών από μέλη κοινοτήτων (Αλβανοί-χτίστες, Πακιστανοί-ράφτες κ.λπ.). Η προτεινόμενη δράση αφορούσε το σύνολο των μαθητών καθώς, όπως έχει ήδη επισημανθεί, και για τους ελληνικής καταγωγής μαθητές, η παρουσία τους στην πόλη κρύβει συνήθως μια παλιότερη ιστορία μετακίνησης για λόγους εργασίας.

Τέλος, σε τηλεφωνική επικοινωνία με τους εκπαιδευτικούς, συζητήθηκε η δημιουργία μιας λίστας με τα επαγγέλματα που θα ήθελαν να κάνουν τα παιδιά όταν μεγαλώσουν, προκαλώντας σχετική συζήτηση (ή/και μια δραστηριότητα στην τάξη), για να προετοιμαστεί αντίστοιχη δραστηριότητα στο μουσείο.

Με βάση τις παραπάνω προτάσεις του μουσείου, τις επόμενες μέρες έλαβαν χώρα στην τάξη δραστηριότητες σχετικές με το θέμα:

- α) Παντομίμα: Οι μαθητές μιμούνταν, ατομικά αλλά και ομαδικά, τις χαρακτηριστικές κινήσεις και ενέργειες εκπροσώπων διαφόρων επαγγελμάτων και τα υπόλοιπα παιδιά έπρεπε να μαντέψουν ποιο ήταν αυτό το επάγγελμα.
- β) Ομαδική ζωγραφική εργαλείων και επικόλληση σε χαρτόνια.
- γ) Κατασκευή ερωτηματολογίων με τη μορφή συνέντευξης, τα οποία συμπλήρωσαν τα παιδιά ύστερα από σχετική συζήτηση με τους γονείς τους. Το θέμα της συνέντευξης ήταν οι λόγοι που οδήγησαν τους γονείς στη μετανάστευση αλλά και ό,τι αφορούσε το επάγγελμά τους.

Ζωγραφική εργαλείων και δημιουργία κολάζ

Ε. Η συνάντηση στο μουσείο

Συνολική διάρκεια: 2 ώρες και 15 λεπτά

Στις 20 Μαρτίου 2014, οι μαθητές και οι μαθήτριες του σχολείου επισκέφθηκαν την έκθεση του Μουσείου Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης «Άνθρωποι και Εργαλεία. Όψεις της εργασίας στην προβιομηχανική κοινωνία». Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα που πραγματοποιείται στο χώρο, τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε κατάλληλα, ώστε να προσαρμοστεί στις ανάγκες του προγράμματος: «Η δουλειά μάς πάει παντού!».

Λέξεις-φράσεις κλειδιά:

«Η σημασία της εργασίας- μετακίνηση για εργασία- συνεργασία».

Οι μαθητές διατήρησαν την οργάνωσή τους σε τμήματα⁶. Δημιουργήθηκαν έτσι δύο ομάδες που κινήθηκαν παράλληλα, ξεκινώντας από διαφορετικό χώρο της έκθεσης. Οι ομάδες ενώθηκαν στο τέλος για την καταληκτική δραστηριότητα, που αποτέλεσε και την κορύφωση του προγράμματος.

Στη συνέχεια θα περιγραφεί το εκπαιδευτικό πρόγραμμα, όπως πραγματοποιήθηκε με το Δ1 Τμήμα.

Το Μουσείο υποδέχτηκε τους μαθητές δίνοντας στον καθένα να φορέσει ένα αυτοκόλλητο καρτελάκι με το μικρό τους όνομα και το επάγγελμα που είχε επιλέξει. Η αναγραφή του επαγγέλματος αποτέλεσε ένα αίνιγμα μέχρι το τέλος του προγράμματος, αλλά αξιοποιήθηκε κατά το δυνατόν, συχνά με χιούμορ, και κατά τη διάρκειά του τόσο από τους εκπαιδευτικούς όσο και από τα ίδια τα παιδιά, τα οποία σε πολλά σημεία ταυτίστηκαν με κάποιο από τα επαγγέλματα που αναφερόταν στο πρόγραμμα ή πήραν ακόμα και την πρωτοβουλία να απευθυνθούν σε συμμαθητές τους ανάλογα με το τι είχαν επιλέξει, προκειμένου να ασκήσουν τα ανάλογα «καθήκοντα», π.χ. ο αστυνομικός να φροντίσει την τάξη, η δικηγόρος να συμβιβάσει διαφωνούντα μέρη κ.λπ.

Μετά το καλωσόρισμα, τη σύνδεση με την προηγούμενη συνάντηση και τον προσανατολισμό στο τι θα ακολουθούσε -δημιουργώντας τις ανάλογες προσδοκίες-, το πρόγραμμα ξεκίνησε από την πραγματικότητα των παιδιών και τις δικές τους εμπειρίες. Δηλώθηκε εξ αρχής ότι έχει σχεδιαστεί πάνω στους άξονες εργασία-μετακίνηση-συνεργασία.

Ένας παγκόσμιος χάρτης, για τον οποίο έχει γίνει λόγος παραπάνω, με τονισμένες τις χώρες προέλευσης των μαθητών, στρώθηκε στο δάπεδο. Οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να δημιουργήσουν την προσωπική διαδρομή της οικογένειάς τους πάνω στο χάρτη, οπτικοποιώντας την, επιλέγοντας από ένα σύνολο μάλλινων χρωματιστών κλωστών την κλωστή της επιλογής τους και στερεώνοντας την με καρφάκια στο χάρτη. Η εκπαιδευτικός του μουσείου, δημιούργησε την πρώτη διαδρομή, αφηγούμενη την προσωπική ιστορία των γονιών της, από την ορεινή Ναυπακτία στην Αθήνα, την δεκαετία του '50. Έλληνες και

⁶ Είχε διαπιστωθεί κατά την επίσκεψη στο σχολείο ότι η συνένωση των τμημάτων δεν λειτουργήσε θετικά.

αλλοδαποί διαπίστωσαν ότι οι ομοιότητες είναι περισσότερες από τις διαφορές και ότι αυτό που κυρίως αλλάζει είναι η απόσταση που διανύθηκε κάθε φορά. Με μικρότερες ή μεγαλύτερες διαδρομές, όλοι είχαν να αφηγηθούν μια προσωπική ιστορία μετακίνησης.

Οι προσωπικές διαδρομές των οικογενειών των μαθητών με τη χρήση μάλλινων χρωματιστών κλωστών που στερεώνονταν πάνω σε χάρτη

Ε.1. Τα εργαλεία

Η επίσκεψη των παιδιών σε ένα μουσείο εργαλείων επέτρεψε μια μικρή παρένθεση⁷ ενασχόλησης με αυτά, ως μέσων άσκησης της εργασίας. Μέσα από παιχνίδια, λεκτικά και άλλα, τα παιδιά ανακάλυψαν «τι είναι» τα εργαλεία, σε τι διαφέρουν τα βιομηχανικά από τα προβιομηχανικά, την τεράστια ποικιλία τους, την προσαρμογή τους στις ιδιαίτερες περιβαλλοντικές συνθήκες κάθε περιοχής, την συναισθηματική αλλά και την πραγματική αξία για τον χρήστη και τον κατασκευαστή τους, κάνοντας διαρκώς αναγωγές από το παρόν στο παρελθόν και αντίστροφα, και δημιουργώντας ανάλογες συνδέσεις. Συγκεκριμένα:

- Με ένα καρφί και ένα...⁸

Κρατώντας ένα μεγάλο καρφί αναρωτηθήκαμε αν μπορούμε να το καρφώσουμε στον τοίχο με το χέρι μας. Καταλήξαμε αυθόρμητα ότι χρειαζόμασταν ένα σφυρί, που θα δυνάμωνε το χέρι μας και θα του επέτρεπε να κάνει την αντίστοιχη ενέργεια. Διαπιστώσαμε ότι τα εργαλεία είναι προέκταση του ανθρώπινου χεριού. Αυξάνουν τις δυνατότητές του και ενισχύουν τη δύναμή του.

- Εργαλεία κρυμμένα σε λέξεις!

Ένα λεκτικό παιχνίδι. Πίσω σχεδόν από κάθε ενεργητικό ρήμα της γλώσσας υπάρχει μια μεγάλη ποικιλία εργαλείων. Προκαλώντας καταιγισμό ιδεών, τα παιδιά κλήθηκαν να ανακαλύψουν όσα περισσότερα εργαλεία μπορούσαν -σύγχρονα και παλιά, σύνθετα (μηχανές) και απλά- πίσω από συνηθισμένα ενεργητικά ρήματα, π.χ., εργαλεία για το ρήμα «κόβω»: μαχαίρι, ξυράφι, πριόνι, ψαλίδι, κοπίδι κ.ά., για

⁷ Αυτό διευκόλυνε και την παράλληλη κίνηση των δύο ομάδων στο μουσείο.

⁸ Οι τίτλοι για τις ανάγκες της παρούσας αναφοράς.

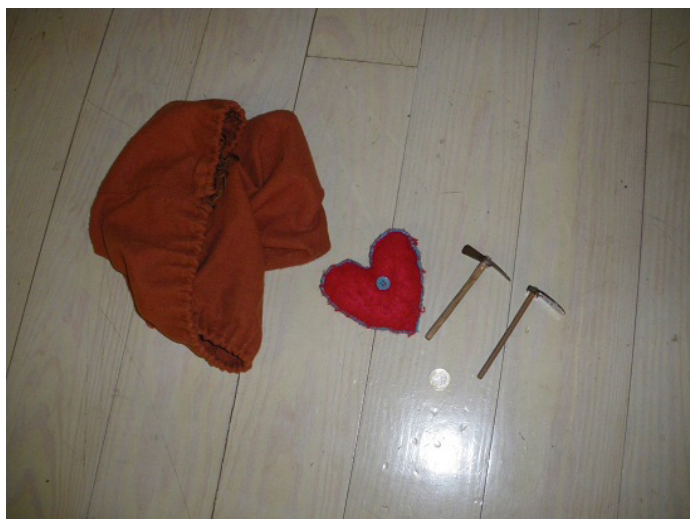
το ρήμα «γράφω»: στυλό, μολύβι, πινέλο, μαρκαδόροι, ξυλομπογιές, γραφομηχανή, υπολογιστής κ.ά.

- Βιομηχανικά και προβιομηχανικά εργαλεία.

Κρατώντας μια βιομηχανική πένσα και μια μινιατούρα τσάπας φτιαγμένης από έναν σιδερά με τον «παραδοσιακό» τρόπο, αξιοποιώντας και τις μαρτυρίες τεχνητών σε αντίστοιχο έκθεμα του μουσείου, τα παιδιά παρακινήθηκαν να περιεργαστούν τα εργαλεία και να ανακαλύψουν ομοιότητες και διαφορές ανάμεσα σε προβιομηχανικά και βιομηχανικά εργαλεία: την προσωπική ευθύνη για την κατασκευή του προβιομηχανικού εργαλείου και άρα τη βίωση αντίστοιχων συναισθημάτων για την επιτυχημένη ή μη δημιουργία, την προσωπική σχέση κατασκευαστή - παραγγελιοδόχου, την ύπαρξη ιδιοκατασκευών στα προβιομηχανικά εργαλεία και από την άλλη το απρόσωπο της δημιουργίας, αλλά και την σταθερή ποιότητα, το χαμηλό κόστος κ.λπ. των βιομηχανικών.

- Ένα πουγκί με... «εκπλήξεις».

Έχοντας περάσει από τα σύγχρονα στα προβιομηχανικά εργαλεία, κρατώντας την τσάπα-μινιατούρα στο χέρι, τα παιδιά προσκλήθηκαν να τραβήξουν μέσα από ένα μικρό πουγκί μια σειρά αντικειμένων -τα περισσότερα φαινομενικά άσχετα με τα εργαλεία-, και να δημιουργήσουν συσχετισμούς. Το πουγκί περιείχε ένα μικρό σκαπτικό εργαλείο, διαφορετικό από την τσάπα (έναν κασμά), ένα νόμισμα του ενός ευρώ και ένα μικρό μαξιλάράκι σε σχήμα καρδιάς. Με τη βοήθεια και των εκθεμάτων -των αντικειμένων αλλά και των ηχογραφημένων μαρτυριών των τεχνιτών που ακούστηκαν- τα παιδιά ανακάλυψαν μεταξύ άλλων τη μεγάλη ποικιλία των εργαλείων ανάλογα με τις ανάγκες του «περιβάλλοντος» μέσα στο οποίο καλούνται να λειτουργήσουν, τη βαθιά συναισθηματική σχέση που συχνά αναπτύσσεται μεταξύ του μάστορα και των εργαλείων του, αλλά και την οικονομική τους αξία.

Το πουγκί με τα περιεχόμενά του.

- Από τα εργαλεία στα επαγγέλματα...

Οι μαθητές χωρίστηκαν σε τέσσερις ομάδες. Στην κάθε ομάδα δόθηκε ένα ή και δύο μικρά καρτελάκια με τη φωτογραφία ενός εργαλείου: ένα τσεκούρι, ένα

πριονάκι για το κλάδεμα των δέντρων, μια ζυγαριά, ένα σφυρί και ένα πέταλο. Κάθε ομάδα κλήθηκε καταρχάς να αναγνωρίσει το εργαλείο και στη συνέχεια τον επαγγελματία που το χρησιμοποιεί. Η απάντηση έμενε στο πλαίσιο της ομάδας και δεν κοινοποιούνταν στους άλλους. Με την ανακάλυψη του επαγγελματία, η ομάδα παρελάμβανε ένα ακόμα καρτελάκι με τη φωτογραφία του επαγγελματία και του εργαλείου «σε δράση». Στη συνέχεια τα παιδιά της κάθε ομάδας καλούνταν να αναπαραστήσουν παντομιμικά την δουλειά που είχαν αναγνωρίσει, ενώ οι άλλες ομάδες να ανακαλύψουν τι παριστανόταν κάθε φορά.

Ε2. Η σημασία της εργασίας

Με την προηγούμενη δραστηριότητα και μαζί με αυτή που ακολούθησε, έγινε η μετάβαση από τα εργαλεία στο θέμα της εργασίας. Επαναλήφθηκε εμπλουτισμένη η δραστηριότητα που είχε πραγματοποιηθεί στο σχολείο (βλ. παραπάνω: Γ.Η συνάντηση στο σχολείο), με τα επαγγέλματα που ασκούν οι γονείς των παιδιών και το μοίρασμα των ασπρόμαυρων φωτογραφιών με τα παλιότερα επαγγέλματα.

Στη συνέχεια ακολούθησε συζήτηση για τη σημασία της εργασίας ως μέσου επιβίωσης, αλλά και ως παράγοντα διαμόρφωσης του βιοτικού επιπέδου και των συνθηκών ζωής του επαγγελματία, καθώς και ως παράγοντα συγκρότησης ατομικής και συλλογικής ταυτότητας, αξιοποιώντας και συνοψίζοντας και τα στοιχεία από όλες τις δράσεις που είχαν προηγηθεί. Αξιοποιήθηκαν προς την κατεύθυνση αυτή:

- φωτογραφίες της έκθεσης με ταφικές πλάκες, όπου αυτός που έφυγε από τη ζωή παρουσιάζεται με τα εργαλεία του επαγγέλματός του. Ο άνθρωπος ταυτίζεται με το επάγγελμα που ασκεί και το όνομά του -χαρακτηριστικό της ταυτότητας- αντικαθίσταται από το επάγγελμα: για την κοινότητα στην οποία ανήκει είναι ο ράφτης, ο καπετάνιος, ο δάσκαλος. Αναζητήθηκαν ανάλογα παραδείγματα στην καθημερινότητα: Ο δάσκαλος, ο γιατρός, ο φούρναρης είναι αντίστοιχα επαγγέλματα, όπου η επαγγελματική ιδιότητα αντικαθιστά συχνά το όνομα του επαγγελματία.
- Το έκθεμα «Κάποιοι από μας», όπου σύγχρονα, δημόσια πρόσωπα, οικεία στα παιδιά (όπως ο ηθοποιός Κώστας Βουτσάς), το επίθετο των οποίων παραπέμπει σε επαγγελματική δραστηριότητα των προγόνων τους, «αφηγούνται» την ιστορία της οικογένειάς τους.
- Έκθεμα με παλιές αστυνομικές ταυτότητες, όπου το επάγγελμα ήταν στοιχείο υποχρεωτικά αναγραφόμενο, ως στοιχείο... «ταυτότητας»!
- Έκθεμα με μαρτυρίες τεχνιτών καθώς και μελών των οικογενειών τους για τον τρόπο που οι ίδιοι βλέπουν τον εαυτό τους μέσα από το επάγγελμα που ασκούν, τον βαθμό αυτοεκτίμησης που νιώθουν κ.λπ.
- Καλάθι με καρτέλες με οικογενειακά ονόματα επαγγελματικής προέλευσης: (επανάληψη της δράσης που πραγματοποιήθηκε στο σχολείο κατά την επίσκεψη των μουσειοπαιδαγωγών, περισσότερο στοχευμένη και εμπλουτισμένη). Μέσα από ένα καλάθι διαλέγουν όλοι μία καρτέλα όπου αναγράφεται ένα ονοματεπώνυμο με επαγγελματική προέλευση. Κάποια απ' αυτά, με ελληνική ρίζα, έχουν προφανή προέλευση (π.χ., Ψωμάς, Ιατρού, Ζωγράφος), ενώ κάποια άλλα, ξενικής προέλευσης, δεν αναγνωρίζονται με την πρώτη ανάγνωση (Καλαφάτης, Καλλιγιάς, Σαράφης κ.α.). Στη δεύτερη

περίπτωση αξιοποιείται και η δεύτερη όψη της καρτέλας, όπου επεξηγείται το επίθετο και δηλώνεται η καταγωγή του. Ανάμεσα τους υπάρχουν και ονοματεπώνυμα διάσημων προσώπων, γνωστών στα παιδιά, με τη φωτογραφία τους (π.χ., Αντώνης Σαμαράς). Το επάγγελμα είναι τόσο σημαντικό που συχνά καθορίζει και τους απογόνους αυτού που το ασκεί.

Καλάθι με καρτέλες με
οικογενειακά ονόματα
επαγγελματικής προέλευσης

Έχοντας δουλέψει πάνω στην πολυδιάστατη σημασία της εργασίας, η ομάδα ήταν έτοιμη να συνεχίσει με το θέμα της μετακίνησης.

Ε3. Η ανάγκη μετακίνησης για εργασία – Η συνεργασία

Η έννοια της μετακίνησης για λόγους εργασίας είχε εισαχθεί ευθύς εξαρχής με την έναρξη του εκπαιδευτικού προγράμματος και τη χρήση του χάρτη με τις προσωπικές διαδρομές των συμμετεχόντων. Πιάνοντας και πάλι το νήμα αυτό, μέσα από την σύγχρονη πραγματικότητα και την κοινή εμπειρία -έχοντας ήδη εντάξει και τους έλληνες μαθητές στο μικρότερο ταξίδι από την επαρχία στην πόλη για τους ίδιους λόγους εργασίας- προκλήθηκε συζήτηση για την ανάγκη μετακίνησης με σκοπό την εξασφάλιση της επιβίωσης ή/και την βελτίωση των συνθηκών ζωής.

Αντλώντας παραδείγματα από την ελληνική πραγματικότητα, οι συμμετέχοντες ωθήθηκαν:

α) να ανακαλύψουν ότι η μετακίνηση-μετανάστευση για λόγους δουλειάς ήταν μια συνήθης πρακτική για τους ανθρώπους αυτού του τόπου από τα πολύ παλιά χρόνια και ο κύριος λόγος ταξιδιού πριν την ανάπτυξη του τουρισμού, και
β) να δουν τον εαυτό τους -τόσο οι αλλοδαποί όσο και οι έλληνες μαθητές- ως μέρος μιας ιστορίας με βαθιές ρίζες, να νιώσουν ισότιμοι, να γίνουν περισσότερο ανεκτικοί ο ένας απέναντι στον άλλο. Προς αυτή την κατεύθυνση αξιοποιήθηκαν:

- το έκθεμα: «Τόποι και επαγγέλματα...» από την εκθεσιακή ενότητα «Κι όταν δουλεύεις μόνον ένα πράγμα, πάντως θα είσαι ανώτερος»: Έντυπος χάρτης του ελλαδικού χώρου όπου σημειώνονται ενδεικτικά κάποιες από τις

κατετοχήν μονοεπαγγελματικές περιοχές, ενώ οι επισκέπτες με καταγωγή από ανάλογες περιοχές καλούνται να συμπληρώσουν το χάρτη. Στους τόπους αυτούς, για λόγους ιστορικούς και γεωγραφικούς, οι κάτοικοι εξειδικεύονταν σε μία τέχνη και γίνονταν περίφημοι και περιζήτητοι μάστορες, με αποτέλεσμα να ταξιδεύουν μακριά από τον τόπο τους για μεγάλα ή μικρά διαστήματα. Πρόκειται για την πιο χαρακτηριστική περίπτωση, όπου η εξειδίκευση πραγματοποιείται με σκοπό τη μετακίνηση.

Τόποι και επαγγέλματα

- Φωτογραφία (από την ίδια εκθεσιακή ενότητα) με χτίστες από τα Μαστοροχώρια της Δυτικής Μακεδονίας, της Ηπείρου και αλλού, στην Περσία το 1935, όπου ταξίδεψαν για να χτίσουν τις σήραγγες του περσικού σιδηροδρόμου.

Με αφορμή τα παραπάνω εκθέματα, εισήχθη στη συζήτηση και η έννοια της ανάγκης συνεργασίας μεταξύ των επαγγελματιών με κοινή καταγωγή, φαινομένου διαχρονικού και διαπολιτισμικού.⁹

- Οι μαρτυρίες στο έκθεμα: «Μεταλλοτεχνίτες στο πανηγύρι», από την εκθεσιακή ενότητα: «Άλλοι πωλούν, άλλοι αγοράζουν...» για τους χώρους διάθεσης των προϊόντων της εργασίας. Η έμφαση δόθηκε στην περίπτωση των ετήσιων πανηγυριών ως «πολυπολιτισμικών» χώρων¹⁰ συνάντησης ανθρώπων από διαφορετικές περιοχές, με διαφορετικές φορεσιές, ιδιολέκτους κ.λπ., και τη σημασία τους στις αργές αλλαγές στη μόδα, στις νοοτροπίες κ.ά.
- Το ακουστικό έκθεμα: «Τι λένε οι μαθητευόμενοι;» από την εκθεσιακή ενότητα: «Η τέχνη μαθαίνεται...» σχετικά με τον εμπειρικό τρόπο εκμάθησης

⁹ Επισημάνθηκε η δυνατότητα σύνδεσης με τα στοιχεία που άντλησαν οι μαθητές από τα ερωτηματολόγια και τις συνεντεύξεις από τη δουλειά στο σχολείο.

¹⁰ Βλ. και Καρκαβίτσας, Α. (1891) «Μεγάλη Πανηγυρίς», στο Δροσίνης Γ., *Εστία*, Ιούλιος-Δεκέμβριος, Αθήνα, σσ.230-236. Το κείμενο φιλοξενείται σε αρχειοθήκη στον εκθεσιακό χώρο.

της τέχνης και τις σκληρές συνθήκες μαθητείας. Τα εκθέματα επεκτάθηκαν ερμηνευτικά για τις ανάγκες του προγράμματος προς την κατεύθυνση του συχνού φαινομένου οι μαθητευόμενοι να ταξιδεύουν μακριά από τον τόπο τους, για να μάθουν την τέχνη κοντά σε συντοπίτες τους συνήθως.¹¹ Έμφαση δόθηκε και στην έννοια της συνεργασίας μεταξύ των μαθητευόμενων για την εκμάθηση της τέχνης.

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα συνεχίστηκε με ένα παιχνίδι:

Τα παιδιά χωρίστηκαν σε τέσσερις ομάδες. Η κάθε ομάδα παρέλαβε από ένα φάκελο και, όπου ήταν αναγκαίο, συμπληρωματικό υλικό και ανέλαβε μία διαφορετική «αποστολή». Κάθε ομάδα είχε να αντιμετωπίσει διαφορετικής φύσης προβλήματα.

- Η 1^η ομάδα προσπάθησε να βοηθήσει την κόρη γνωστού σκηνοθέτη να ανακαλύψει την καταγωγή του οικογενειακού της ονόματος, η οποία ήρθε στην έκθεση γνωρίζοντας ότι ο πατέρας της είχε δώσει συνέντευξη στους ανθρώπους του μουσείου.
- Η 2^η ομάδα προσπάθησε να βοηθήσει τους επιτρόπους εκκλησίας σε χωριό της Αρκαδίας να βρουν τους καλύτερους μαρμαροτεχνίτες για να χτίσουν ένα καμπαναριό.
- Η 3^η ομάδα ανέλαβε ένα πιο σύνθετο πρόβλημα: έγιναν αγρότες που ήθελαν να πουλήσουν τα προϊόντα τους και να προμηθευτούν ό,τι τους χρειαζόνταν, στην Ελασσόνα, στα τέλη Ιουλίου του 1955. Η ομάδα έπρεπε να ανακαλύψει πού και πότε έπρεπε να πάνε, αξιοποιώντας έναν χάρτη της Ελλάδας που τους δόθηκε επιπρόσθετα και εντοπίζοντας έκθεμα με τα σημαντικότερες ετήσιες εμποροπανηγύρεις στην Ελλάδα.

Η καρτέλα της τρίτης ομάδας

¹¹ Στους εκπαιδευτικούς επισημάνθηκε το απόσπασμα για τον μικρό ράφτη στην Πόλη από το διήγημα του Γ. Βιζυηνού, «Το μόνον της ζωής του ταξείδιον».

- Η 4^η ομάδα ανέλαβε να δραματοποιήσει μια σύντομη μαρτυρία τεχνίτη, σχετικά με το ότι οι τεχνίτες δεν «έδιναν» εύκολα τα μυστικά της τέχνης τους στους μαθητευόμενους, διαμορφώνοντας το σενάριο. Μαζί με το φάκελο της αποστολής, τα παιδιά πήραν και μία τσάντα με τα απαραίτητα υλικά: ποδιές, καπέλα, δέρματα, παπούτσια, σπάγκοι τσαγκάρη.

Το περιεχόμενο της βαλίτσας της τέταρτης ομάδας

Στο τέλος, κάθε ομάδα παρουσίασε την αποστολή της και τα ευρήματά της με αποκορύφωση την παρουσίαση της δραματοποίησης της τελευταίας ομάδας, που καταχειροκροτήθηκε!

Δραματοποίηση από τους μαθητές και τις μαθήτριες της τέταρτης ομάδας

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα στο μουσείο ολοκληρώθηκε με μία κοινή μουσικοκινητική δράση-παιχνίδι και για τα δύο τμήματα, που ξαναβρέθηκαν μαζί στον ίδιο χώρο. Η δράση με τίτλο «Πιάσε το όνειρό σου...!» είχε ως στόχο την

ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ των παιδιών και τη συμβολική και πραγματική βίωση της σημασίας/δύναμής της για την επίτευξη ακόμη και προσωπικών στόχων.

«Πιάσε το όνειρό σου...!»

Για την τελική δραστηριότητα χρησιμοποιήθηκαν ισάριθμα με τον αριθμό των παιδιών μπαλόνια, σε 2 χρώματα, πράσινο και πορτοκαλί, ένα για κάθε τμήμα. Τα μπαλόνια έφεραν τυπωμένο το λογότυπο του Μουσείου και φουσκώθηκαν με ήλιο για να πετούν ψηλά.

Στις κορδέλες των μπαλονιών αναρτήθηκαν καρτελάκια στο ύψος των παιδιών, που σχετίζονταν με το επάγγελμα που το καθένα είχε δηλώσει ότι θα ήθελε να ακολουθήσει, συνδέοντας τη δράση με τα αυτοκόλλητα-ταυτότητες που τα παιδιά έφεραν πάνω τους από την έναρξη του εκπαιδευτικού προγράμματος στο μουσείο. Στη μία όψη αναγράφηκε μια λέξη ή φράση-κλειδί που παρέπεμπε στο ανάλογο επάγγελμα, όπως: «ασφάλεια» για τον αστυνομικό, «υγεία» για τον γιατρό, «φροντίδα ασθενών» για την νοσοκόμα κ.λπ., ενώ στην άλλη μια αντίστοιχη εικόνα, όπως: καπέλο αστυνομικού, στηθοσκόπιο γιατρού, κατσαβίδι και κλειδί του μηχανικού αυτοκινήτων κ.λπ. Τα μπαλόνια έγιναν, συμβολικά, το επαγγελματικό όνειρο κάθε παιδιού.

Η αίθουσα χωρίστηκε σε δύο μέρη με τη βοήθεια πολύχρωμων πανιών και τα παιδιά κάθισαν σε κύκλο στα μαξιλάρια τους, διατηρώντας την οργάνωσή τους σε τμήματα.

Μέρος Α': Μια ρυθμική άσκηση «χαλάρωσης».

Σε ένα μεταβατικό στάδιο χαλάρωσης, τα παιδιά έκλεισαν τα μάτια τους και ένα μουσικό κομμάτι άρχισε να ακούγεται στο χώρο. Ο ρυθμός του ενισχύθηκε, καθώς μία εκπρόσωπος του μουσείου χτυπούσε ένα μεγάλο καρφί με ένα σφυρί. Τα παιδιά παρακινήθηκαν, ανοίγοντας τα μάτια τους, να περπατήσουν ελεύθερα στο χώρο ακολουθώντας το ρυθμό. Η μουσική επαναλήφθηκε και η κίνηση πραγματοποιήθηκε με μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση και περισσότερη ελευθερία.

Τα παιδιά κινούνται ρυθμικά υπό τον ήχο του σφυριού

Μέρος Β': Τα μπαλόνια.

Τα παιδιά προσκλήθηκαν να καθίσουν και πάλι στα μαξιλάρια τους και να κλείσουν τα μάτια τους. Οι μουσειοπαιδαγωγοί έφεραν τα μπαλόνια στο χώρο. Με τα μάτια κλειστά άκουσαν έκπληκτα ότι «τα όνειρα» τους βρίσκονται στο χώρο! Ανοίγοντας σιγά-σιγά τα μάτια, ενημερώθηκαν πολύ σύντομα για το συμβολικό περιεχόμενο των μπαλονιών: κάθε μπαλόνι αντιπροσωπεύει το επάγγελμα που το καθένα έχει διαλέξει και αντιστοιχεί σε ένα παιδί. Είναι «ψηλά», γιατί κάθε όνειρο είναι ένας στόχος που απαιτεί προσπάθεια για να το φτάσει κανείς και αξίζει να την κάνει. Και είναι και «μακριά» γιατί αυτό το όνειρο μπορεί να αλλάξει καθώς μεγαλώνουν στον χρόνο. Όπως οι γονείς τους ή οι παππούδες τους ταξίδεψαν περισσότερο ή λιγότερο μακριά για να βρουν δουλειά και καλύτερες συνθήκες για την οικογένειά τους, έτσι και τα παιδιά έχουν μια διαδρομή και μια προσπάθεια να κάνουν στον χρόνο, για τη δική τους ζωή.

Στη συνέχεια παρακινήθηκαν να αναζητήσουν και να πιάσουν το καθένα το δικό του μπαλόνι - «όνειρο», προσπαθώντας να ανακαλύψουν με τη βοήθεια της αναρτημένης καρτέλας το επάγγελμα που είχαν επιλέξει. Η αναζήτηση έπρεπε να πραγματοποιηθεί στο διάστημα που διαρκούσε η μουσική, πάντα στο ρυθμό που έδινε το σφυρί και το καρφί. Στο σύντομο διάστημα που διήρκεσε το μουσικό κομμάτι, κανείς σχεδόν δεν είχε καταφέρει να βρει το δικό του μπαλόνι.

«Πιάσε το όνειρό σου». Τελική δραστηριότητα με χρήση μπαλονιών: κάθε μπαλόνι αντιστοιχεί σε ένα παιδί και αντιπροσωπεύει το επάγγελμα που το παιδί έχει διαλέξει.

Μέρος Γ': Η δύναμη της συνεργασίας.

Το παιχνίδι επαναλήφθηκε με νέους όρους και οδηγίες. Τα παιδιά παρακινήθηκαν να προσπαθήσουν και πάλι, αυτή τη φορά όμως σε νέο πλαίσιο. Καθένα πήρε στα χέρια του το μπαλόνι που βρισκόταν μπροστά του κι αυτή τη φορά προσπάθησε να το δώσει στον συμμαθητή του στον οποίο αντιστοιχούσε, κινούμενος πάντα στον ρυθμό της μουσικής. Ο στόχος επετεύχθη γρήγορα.

Κρατώντας ο καθένας το δικό του μπαλόνι, διαπίστωσαν τη δύναμη της συνεργασίας. Βγαίνοντας από το «ταξίδι» που ήταν για όλους το εκπαιδευτικό πρόγραμμα συμφωνήσαμε ότι όλοι είμαστε διαφορετικοί αλλά ίσοι και είμαστε πιο

δυνατοί όταν ενώνουμε τις δυνάμεις μας. Χρειαζόμαστε ο ένας τον άλλον για να πετύχουμε!

Δράση με σαφή διαπολιτισμικό χαρακτήρα

Ο παγκόσμιος χάρτης με τις προσωπικές διαδρομές από τους τόπους προέλευσης των συμμετεχόντων στην Αθήνα, έτσι όπως αξιοποιήθηκε στο μουσείο.

Η δράση είχε μεγάλη επιτυχία γιατί:

- στηρίχθηκε στο σύνολό της στην εμπειρία όλων των συμμετεχόντων,
- είχε έντονα βιωματικό χαρακτήρα,
- επέτρεψε να διαφανεί ότι τα στοιχεία που ενώνουν όλους είναι ουσιαστικά, ενώ αυτά που τους χωρίζουν, είναι απλώς θέμα «μεγέθους»(!): δημιουργώντας μια κοντινή ή μακρινή απόσταση στο χάρτη, μιλώντας για το τώρα ή το κοντινό παρελθόν, όλοι είχαν να αφηγηθούν την δική τους ιστορία μετακίνησης για λόγους εργασίας,
- ανέτρεπε στερεότυπα: ενώ φαινομενικά οι αλλοδαποί ήταν αυτοί που είχαν έρθει στην πόλη από ένα «ξένο»-διαφορετικό τόπο, όλοι ανακάλυψαν με έκπληξη ότι η πόλη μάς φιλοξενεί όλους,
- ως εναρκτήρια δραστηριότητα δημιούργησε τις αναγκαίες συναισθηματικές προσβάσεις για την εξέλιξη του προγράμματος.

Ο χάρτης με τις προσωπικές διαδρομές

Αξιολόγηση

Για το μουσείο και τους ανθρώπους του το πρόγραμμα έδωσε:

Α. τη δυνατότητα

- παρακολούθησης μιας ενδιαφέρουσας ημερίδας για τη διαπολιτισμική εκπαίδευση και πρόσβασης σε σημαντικό σχετικό υλικό,
- δημιουργίας ενός προγράμματος με μεγαλύτερη διάρκεια απ' ό,τι συνήθως,
- συνεργασίας με μια ομάδα με πολύ συγκεκριμένες ανάγκες,
- επανερμηνείας των συλλογών προς μια διαπολιτισμική κατεύθυνση,
- ιδιαίτερα για την έκθεση «Άνθρωποι και Εργαλεία»: δυνατότητα ερμηνευτικής επέκτασης των ιδεών που παρουσιάζονται στην έκθεση προς τις ιδιαίτερες ανάγκες του προγράμματος και της ομάδας.

Β. την εμπειρία του σχεδιασμού και της υλοποίησης του προγράμματος με όλους τους συνεργάτες και το μοίρασμα της ικανοποίησης και της χαράς, όλων των συμμετεχόντων, ιδιαίτερα των παιδιών, στο τέλος του προγράμματος.

Το Μουσείο επένδυσε οικονομικά στο πρόγραμμα, αμείβοντας εξωτερικούς συνεργάτες¹² και παραγγέλλοντας ειδικά υλικά, όπως τα μπαλόνια με ήλιο για τα παιδιά, και εκ του αποτελέσματος θεωρούμε ότι άξιζε τον κόπο.

Αν το πρόγραμμα επαναλαμβανόταν:

- Θα συναντούσαμε το κάθε τμήμα στο σχολείο χωριστά. Η κάθε ομάδα είχε τη δική της δυναμική και ο αριθμός των παιδιών ήταν μεγάλος για να δημιουργηθεί η σχέση που επιθυμούσαμε. Η παρατήρηση αυτή βοήθησε το σχεδιασμό στην επίσκεψη στο μουσείο και την επίτευξη μιας πιο «προσωπικής» σχέσης εκεί.
- Θα ενεργοποιούσαμε περισσότερο τους εκπαιδευτικούς στην κατεύθυνση των προτάσεων συνεργασίας.

Για το σχολείο και τους εκπαιδευτικούς:

Η εμπειρία υπήρξε άκρως θετική, διότι οι μαθητές βρήκαν πολύ ενδιαφέρον το πρόγραμμα, συνειδητοποίησαν ότι η μετανάστευση για εξεύρεση εργασίας είναι ένα διαχρονικό φαινόμενο που αφορά όλους τους λαούς και τους τόπους, συνεργάστηκαν αρμονικά μεταξύ τους προκειμένου να φέρουν εις πέρας τις δραστηριότητες και τα παιχνίδια, συνέκριναν επαγγέλματα με τόπους και εποχές, διασκέδασαν και αντιλήφθηκαν ότι η ανάγκη που έσπρωξε τους γονείς τους να αλλάξουν τόπο εργασίας δεν αφορά μόνον αυτούς αλλά εν δυνάμει όλους τους ανθρώπους σε όλες τις εποχές.

¹² Αμείφθηκαν η αφηγήτρια παραμυθιών Ζωή Νικητάκη για την αφήγηση παραμυθιού στο σχολείο, και ο ιστορικός-μουσειοπαιδαγωγός Κωνσταντίνος Ράμμος, ο οποίος μετά από ειδική εκπαίδευση κάλυψε τις ανάγκες υλοποίησης του προγράμματος στο μουσείο για το δεύτερο τμήμα του σχολείου.